

გვანცა კოკლატაძე

**წმიდა ილია მართალი
საერთაშორისო პოლიტიკის შესახებ
ნაწილი I**

კაცობრიობამ ისტორიული გამოცდილებით იცის, რომ პოლიტიკურ საქმიანობას უმეტესწილად ის ადამიანები ეტანებიან, რომელთაც უზნეობასთან კომპრომისზე წასვლა არ ეძნელებათ, რადგან ეს დანაშაულად და ცოდვად არ მიაჩნიათ და, აქედან გამომდინარე, არც სინდისის ქენჯნა და არც სინანულის განცდა არ აწუხებთ. მაგრამ ეს სრულიად არ გვაძლევს უფლებას იმის თქმისა, რომ თვითონ პოლიტიკა, რომელიც პლატონის განმარტებით, სახელმწიფოებრივი საქმიანობაა, თავისი არსითაა უზნეო და ამდენად ადამიანთაგან, რომელნიც მას ემსახურებიან, უზნეობასთან შერიგებას და მიზნის მისაღწევად უცილობლად ზნეობრივი თვალსაზრისით მიუღებელი საშუალებებისა და ხერხების გამოყენებას მოითხოვს.

სინამდვილეში პირიქითაა. სახელმწიფოსა და მის სათავეში მყოფთა ძირითადი ფუნქცია — მზრუნველობა საზოგადოებრივი ყოფის მოწესრიგებაზე, მისი წევრების უფლება-მოვალეობის დადგინებითა და მათი დაცვით, იმთავითვე, ანტიკურ ეპოქაშივე გამოიკვეთა. თუ ქრისტემდე ყველა სოციალური ფენა საზოგადოების სრულუფლებიან წევრად არ ითვლებოდა და ამდენად არც სახელმწიფოებრივი ზრუნვის ობიექტს წარმოადგენდა, განკაცებულმა ღმერთმა ღმრთის ხატად შექმნილ ადამის მოდემას, რომელიც ცოდვის მონობისაგან საკუთარი სისხლით გამოისყიდა, უფლება მისცა ცათა და ქვეყანის შემოქმედი ღმერთისათვის მამა ეწოდებინა, ანუ, თავი მის შვილად ეგრძნო. აქედან გამომდინარე, არცერთ ფილოსოფიურ მიმდინარეობასა და არც ერთ სხვა რელიგიას არ აქვს ისეთი სრულყოფილი სწავლება ცალკეულ ადამიანთა, როგორც განუმეორებელ ინდივიდთა ფასდაუდებელ ღირებულებაზე და

მათ შორის უფლებრივ თანასწორობაზე, როგორც ქრისტიანობას.

მიუხედავად ამისა, როგორც ისტორიული გამოცდილება, ასევე თანამედროვე ყოფაც მხოლოდ იმას გვიდასტურებს, რომ ადამიანი და მისი სიცოცხლე თანდათან უფრო უფასურდება, ხოლო თანასწორობისა და ძმობის იდეალებზე ლაპარაკი უკვე ნიღბადაც კი არ სჭირდება გაშიშვლებულ ძალადობასა და მუშტზე დამყარებულ პოლიტიკას.

მიზეზი ამისა არა ქრისტეს მოძღვრების არასრულყოფილება, არამედ მისი მიუღებლობა და, უფრო მეტიც, მისგან გაუცხოება და მასთან დაპირისპირებაა, რაც უფრო და უფრო მკვეთრად იგრძნობა. კაცობრიობის დიდმა ნაწილმა შემოქმედისაგან ბოძებული უდიდესი ჯილდო — თავისუფალი ნება მისივე ტანჯვისა და მწუხარების მიზეზად აქცია, სულმოკლეობა გამოიჩინა და ჭეშმარიტებისა და მარადიული ნეტარებისკენ მიმავალი გზის ნაცვლად, ამქვეყნიური წარმატებით დასაუფლების, სიმდიდრისა და ფსევდოდიდების მოხვეჭის გზას დაადგა, რომელიც შედარებით სუსტისა და უძლურის დაჩაგვრა-დამონებასა და გაძარცვას აუცილებლობით გულისხმობს.

კაცობრიობას უფლება არა აქვს უსაყვედუროს ღმერთს, თავისი სისხლიანი და ადამიანთა ტანჯვა-ვაებით აღსავსე ისტორიისათვის, რომელიც საკუთარი არჩევანით შექმნა და დღესაც აგრძელებს.

წმინდა ილია მართალს არ ჰქონია პრეტენზია პოლიტიკური მოღვაწისა, მაგრამ რამდენადაც ცხოვრებისა და მოღვაწეობის მიზნად მშობელი ერის სამსახური და მის სულიერსა და ფიზიკურ გადარჩენაზე ზრუნვა ჰქონდა არჩეული, გრძნობდა რა განსაკუთრებით დიდ პასუხისმგებლობას, როცა მისი გადარჩენის გზებს სახაზდა, როგორც ამას მისი „ივერიაში“ გამოქვეყნებული წერილები გვიდასტურებს, საფუძვლიანად სწავლობდა საერთაშორისო, განსაკუთრებით ევროპის ქვეყნების პოლიტიკას, რომელსაც როგორც დღეს, ასევე მე-19 საუკუნეშიც მთელს მსოფლიოში წამყვანი ადგილი ეკავა. მან კარგად იცოდა, რომ რამდენადაც მთელი მოდგმა ადამისა, როგორც პავლე მოციქული გვასწავლის, **ურთიერთას ასოებ ვართ**, არც ქართველი ერის აწმყოსა და მომავლის განხილვა შეიძლება ცალკე, საერთო კაცობრიული ყოფიდან ამოვარდნილად. პოლიტიკური მოვლენებისა და ფაქტების ანალიზისა და შეფასებისას წმ. ილია მართალი ყოველთვის ქრისტიანულ მოძღვრებას ეყრდნობა, რომელიც კაცთმოყვარებასა და ღმრთის წინაშე ადამიანთა თანასწორობას ქადაგებს. ვითარცა ჭეშმარიტად ქრისტიანს, რომელსაც, შესაბამისად მაცხოვრის სწავლებისა, მთელი არსებით უყვარდა ღმერთი და მოყვასი თვისი, რო-

გორც საკუთარი თავი, ღრმად სჯეროდა, რომ ადამიანზე დიდი ღირებულება ამ სამყაროში არ არსებობს და აქ ყოველივე, მათ შორის პოლიტიკაც, მის გადარჩენას უნდა ემსახურებოდეს. ანალოგიურად მაცხოვრისა, რომელიც გვასწავლის, რომ სჯული შეიქმნა ადამიანისათვის და არა ადამიანი სჯულისათვის, ილია, არჩევს რა პოლიტიკურ სარბიელზე ორ დაპირისპირებულ მოძღვრებას, წერს: „გამგებელნი სახელმწიფო ბედისანი იძახიან, რომ ერი პოლიტიკისათვის არის ქვეყანაზედ გაჩენილი და ამიტომაც სუო; სახელმწიფოს გულშემატკივარნი, ერის მოყვარენი — კი პასუხად ეუბნებიან: უკაცრავად, პოლიტიკაა ერისათვის გაჩენილი და არა ერი პოლიტიკისათვისო“.¹ მისი აზრით, „მთელი პოლიტიკური ისტორია ევროპისა ამ ორთა მოძღვრებათა ერთმანეთთან ბრძოლაა და სხვა არაფერი“ და გარემოებებიდან გამომდინარე ასკვნის, რომ ევროპის ქვეყნების ხელისუფალნი პირველი მოძღვრების — ერი პოლიტიკისათვის მსახურები არიან, რომლის შედეგადაც ერი იწირება.

ამავე წერილში, „მილიტარობა ევროპაში“, რომელიც პირველად 1898 წელს გამოქვეყნდა, ევროპას იგი ადარებს კაცს, რომელიც გარედან მტერს უყენებს თვალს, ხოლო შიგნიდან — მოყვარეს, რადგან მშვიდობა, რომელიც მის ქვეყნებს შორის სუფევს, მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც გამალებულ შეიარაღებაზეა დაფუძნებული, გარეგნულია. ამგვარ მშვიდობას წმ. ილია მართალი **შეთოფიარალებულ მშვიდობას** უწოდებს და ამ გზით მშვიდობიანობის დაცვა დიდ უბედურებად მიაჩნია, მით უმეტეს, რომ შეიარაღებისათვის წარმოუდგენელად დიდი თანხები ევროპის მკვიდრთა ჯიბიდან იყო ამოღებული.

ამავე თემაზე დაწერილ სხვა წერილში ილია იხსენებს გამოჩენილ ფრანგ ფილოსოფოსს მონტესკიეს, რომელიც ჯერ კიდევ მე-18 საუკუნეში „სჩიოდა, ევროპა თანდათან უმატებს ჯარებსა და თოფიარაღს, ამისთვის არა ჰზოგავს არავითარს ხარჯს და ამით თავს იღარიბებს და ილატაკებსო“ და აგრძელებს: „მონტესკიეს სიტყვას არავინ გაფრთხილებია და დღეს ევროპის სახელმწიფოთა თოფ-იარაღში სხედან და მზად არიან ერთმანეთი სისხლის მორევში დაარჩონ“.²

მეცხრამეტე საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოს, როცა ეს წერილები იწერებოდა, ევროპას 16 მილიონამდე ჯარისკაცი, ანუ მისი მოსახლეობის შრომისუნარიანი ნაწილის ერთი მეოთხედი ჰყოლია და უახლოეს მომავალში მათი რიცხვის გაზრდას 20 მილიონამდე აპირებდა. საინტერესოა, რომ ამ დროს ჩრდილოეთ ამერიკაში შეერთ-

¹ ი. ჭავჭავაძე, მილიტარობა ევროპაში // თხზ. ათ ტომად, ტ. VIII, თბ., 1957. გვ. 51.

² იქვე, გვ. 55.

ბულ შტატებს მხოლოდ 27 ათასი ჯარისკაცი ჰყოლია. ილია ჩვეული სიღრმით აანალიზებს ამ ფაქტს და შეერთებული შტატების ევროპის ქვეყნებზე ბევრად დიდ დაწინაურებას მრეწველობასა და ვაჭრობაში იმით ხსნის, რომ სახელმწიფო მცირერიცხოვანი ჯარის შენახვასა და შეიარაღებაზე შემოსავლის ძალიან მცირე ნაწილს ხარჯავდა, ხოლო დანარჩენს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას ახმარდა. წინასწარმეტყველურად ჟღერს ილიას სიტყვები იმის თაობაზე, რომ „ამერიკა მხედრობით გატაცებულს ევროპას კიდევ უფრო დასცემს ეკონომიურად და მსოფლიო მეძველდროებასაც დაიმკვიდრებს“.³

ევროპაში გამეფებული ძალადობის პოლიტიკის მრავლისმეტყველ მაგალითად მიიჩნევს წმ. ილია მართალი ინგლისის დამოკიდებულებას მეზობელ ირლანდიასთან. აღსანიშნავია, რომ ამ დამოკიდებულებას სათავე რომის პაპმა, შთამომავლობით ინგლისელმა, ადრიანე IV-ემ, დაუდო, რომელმაც 1154 წელს ინგლისის მეფეს ჰენრი IV-ს, ირლანდია, რომელიც რომის ეპარქიად ითვლებოდა, თითქოს მისი საკუთრება ყოფილიყო, აჩუქა. 1154 წლიდან 1649 წლამდე ირლანდია, დიდი წინააღმდეგობის ფასად, ინგლისის მიერ სრულ დაპყრობას ბევრჯერ გადაურჩა. 1648 წელს ქვეყანა კრომველმა დაამარცხა და დამარცხებულთა მიმართ ისეთი სისასტიკე გამოიჩინა, რომ თავზარი დასცა. მან ხალხი მშობლიური მიწა-წყლიდან აყარა და უცხო მხარეებში გადაასახლა, ხოლო მრავალი ირლანდიელი ინდოეთში გაყიდა. 1800 წელს ინგლისმა ირლანდია სრულიად დაიმორჩილა და შეიერთა და პარლამენტიცა და საერთოდ, თვითმმართველობის ყველა ნიშან-წყალი, გაუუქმა. კიდევ უფრო ძვირად დაუჯდათ ირლანდიელებს კათოლიკური რწმენის ერთგულება. მათ თანდათანობით ჩამოართვეს მიწა-წყალი და ინგლისელსა და შოტლანდიელ პროტესტანტ ლორდებს დაურიგეს. ბოლოს საქმე იქამდე მივიდა, რომ ირლანდიელებს სასკოლო განათლებასთან დაკავშირებული, „ერთი მშვენიერი ჩვეულება“ — როგორც ილია უწოდებს, ბავშვების ღია ცის ქვეშ, ხის ძირას, ან სადმე ლამაზ მღელღოზე განსწავლა — აუკრძალეს. ეს 1830 წელს მოხდა.

მეზობელი ქვეყნისაგან ირლანდიელების გაუმართლებელ ჩაგვრას ზედ დაერთო ბუნების რისხვაც: ზედიზედ სამი წლის განმავლობაში მოუსავლიანობა კარტოფილისა, რომლითაც მიწებწართმეული ხალხი სულს იბრუნებდა. ამ მოვლენამ მის დიდ ნაწილს სამშობლოს დატოვება და ბედის სხვაგან ძებნა აიძულა. 1841-1861 წლებში ორ მილიონზე მეტმა ირლანდიელმა აშშ-ს მიაშურა. გახიზნულებმა ყველას დაუმტკიცეს, რომ მათი უბედურების მიზეზი თვითონ ერის ბუნება კი არ იყო,

³ იქვე, გვ. 56.

როგორც ამას ინგლისელები ამტკიცებდნენ და ღღესაც გავრცელებულია, კერძოდ, რომ ირლანდიელები ლოთები, მცონარები, წინდაუხედავნი, მფლანგველნი, ბედოვლათები, უმეცარნი არიან, არამედ, როგორც ილია წერს: „იგი არისტოკრატიული წესი მიწათმფლობელობისა, რომელიც ინგლისმა შეიტანა ირლანდიაში და რომელმაც გლეხობას ხელიდამ გამოაცალა მამული და მშრალზე დასვა“⁴, და ირლანდიელთა მიმართ თანაგრძნობით განმსჭვალული სვამს კითხვას: თუკი ამ ხალხის უბედურების მიზეზი ზემოთჩამოთვლილი თვისებები იყო, როგორ მოახერხეს და შეძლეს უქნარებმა და ლოთებმა 17 წლის განმავლობაში ირლანდიაში დარჩენილი თანამემამულეებისთვის ამერიკიდან სამასოცდახუთი მილიონი ფრანკის გაგზავნა.

მძლავრისაგან ყველა დაჩაგრულისა და დაბეჩავებულის თანამლობსა და მოსარჩლეს არც ის უსამართლობა გამორჩენია მხედველობიდან, რომლითაც ინგლისი ევროპის ერთ პატარა ქვეყანას — პორტუგალიას, მოექცა. კერძოდ, როცა ევროპის „დიდმა სვაგებმა გერმანიამ და ინგლისმა თავიანთი ხარბი თვალი აფრიკას მიჰმართეს“ და მისი ადგილების მისაკუთრება დაიწყო, მათ შორის ერთი იმისთანა ადგილიც მოხვდა, რომელიც „ძველადვე ჰქონდა დაჭერილი“ პორტუგალიას. ინტერესთა შეჯახების შედეგად პორტუგალიამ სადარსაკითხთა გადასაჭრელად სამართალის გამოყენება კრძალვით ითხოვა: სამართალი ხომ აქ არის, ამოვარჩიოთ შუა კაცები (თანამედროვე ტერმინოლოგიით — კომისია) და ვისაც აკუთვნებენ, იმ ქვეყანას აკუთვნონო. ახლა ისევ ილიას კომენტარს მოვუსმინოთ:

„ნეტა ღონიერი და ძლიერი ინგლისი რად იკადრებდა სამართალს, როცა მოპირისპირედ უდონო და პატარა პორტუგალია უდგა. საცა ერთის მხრით პირდაღებული ვეშაპია და მეორეს მხრით — მობუზული კრავი, იქ, ეხლანდელს დროში, სამართალს დაეკითხებალა ვინმე? განათლებულმა ინგლისმა ეს იუარა და შეუთვალა, ხელი აიღე, თორემ მიწასთან გაგასწორებო. „ძალა შესწევს ქადილისა“ და საწყალმა პორტუგალიამაც ხმა გაკმინდა“⁵.

სამაგიეროდ, წმ. ილია მართალი აღფრთოვანებულია ეროვნული თავმოყვარეობისა და ღირსების გრძნობით, რომელიც პორტუგალიის მკვიდრთ აღმოაჩნდათ. მათ ხელი ინგლისთან სხვაგვარი ომისათვის გამოიღეს: თუ ხმლით ვერას დავაკლებთ, ჯიბეს ხომ ცოტად თუ ბევრად მოვაჭრითო, — სთქვამს და ყოველივე აღებ-მიცემობა, საუაჭრო ურთიერთობა ინგლისთან გაწყვიტეს. ინგლისელები, რომელნიც მათ

⁴ იქვე, გვ. 34.

⁵ გვ. 58-59.

ქვეყანაში მსახურობდნენ, სამუშაოებიდან დაითხოვეს, ზოლო ღონ-ღონში განათლების მისაღებად გაგზავნილი შვილები უკან დააბრუნეს.

ილია შენატრის ერის მიერ ამ გზით გამოჩენილ თავმოყვარეობას და ღირსებას და ერთგვარ მაგალითად უსახავს თავის ქვეყანას, როცა წერს: „ძლიერია ერი, რაც უნდა პატარა იყოს, როცა მამულიშვილობა, თავისი ქვეყნის სიყვარული ასე ამხნეებს, ასე ამოქმედებს, როცა უბედურება რამ, განსაცდელი რამ, გულზე ხელს კი არ აკრებიან, როგორც იმედგადაწყვეტილს, სასოებადაკარგულს, არამედ იმოდენად ძლიერ აღვიძებს, ძლიერ მისძრაჲ-მოსძრავს, რამდენადაც ძლიერია თვით მის თავზე მოსული უბედურება და განსაცდელი“.⁶

მიუხედავად ამისა, ქვეყნად სამართლიანობის დამკვიდრებისათვის თავდადებულ მებრძოლს მხედველობიდან აფრიკის იმ მხარის მიმართ, რომელიც ეპყრა და რომელსაც ინგლისი ედავებოდა, არც პორტუგალიის უსამართლობა გამორჩენია. „სამართალიო, იძახის პორტუგალია, ქვეყანაზე რომ სამართალი იყოს, ინგლისსაც პირში ჩაღას გამოავლებდა და პორტუგალიასაც, საიდამაც მოსულხართ, იქვე წადითო, თქვენ იქ ხელი არა გაქვთ, იქაური პატრონები — იქაურივე მკვიდრნი არიან და თქვენ რაზე შესხენიხართ ჭიასავით, მაგრამ სად არის ეს სამართალი? იგი თვალწინ ლამპარსავით უნთია ადამიანს მართო იმ დრომდე, ვიდრე გახელბული ძალა არ მოვა და ერთის შებერვით არ ჩააქრობს ზოლმე“.⁷

საინტერესოა, რომ ეს დედა აზრი წერილისა — ნატვრა სრული სამართლიანობისა, და იმავდროულად გააზრება იმისა, რომ მატერი-ალურ სამყაროში მისი არსებობა შეუძლებელია, წერილის სათაურ-შივეა გამოტანილი „ევროპის დიდი და პატარა ონავრები“ (დაწერილია 1890 წელს, 20 იანვარი). სიტყვა ონავარი, როგორც ვიცით, ფრინველებთან მიმართებაში მტაცებელსა და თავდამსხმელს ნიშნავს, ზოლო ადამიანებთან, განსაკუთრებით ბავშვებთან, მიმართებაში ცელქისა და ანცის იგივეობრივი მნიშვნელობა აქვს. არა გვგონია ეს სათაური ავტორის მიერ გაუაზრებლად იყოს შერჩეული. მართლაც, ყრმის გონება უნდა ჰქონდეს ცალკეულ ადამიანსაც და ერსაც, ზნეობრივი იდეალებისა და მათი სამსახურით მოპოვებულ მარადიულ ცხოვრებას, უზნეობით მოპოვებული და ისიც კვამლივით წარმატალი ამო დიდება ამჯობინოს და აღიძრას იმავ მიწისთვის (და აქ მიწაში საერთოდ ამქვეყნიური ძალაუფლება და სიმდიდრე იგულისხმება), რადაც ღღეს თუ ხვალ თვითონვე უნდა იქცეს.

⁶ გვ. 59-60.

⁷ გვ. 60.